

УДК 657.1

Семенишена Н.В., к.е.н., доцент

Подільський державний аграрно-технічний університет

ВПЛИВ ГЛОБАЛІЗАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ НА РОЗВИТОК ІНСТИТУТУ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УКРАЇНІ

У публікації зацентовано увагу на дефініціях, змісті та сутності поняття «глобалізація» в контексті її основних, базових категорій - фрагментації й гомогенізації. Розглянуто питання особливостей глобалізаційних процесів в світовому просторі та їх вплив на розвиток інституту бухгалтерського обліку. Наведено рівні та особливості облікових систем, обґрунтовано передумови виникнення неопарадигми обліку.

Ключові слова: інститут, глобалізація, бухгалтерський облік, міжнародні стандарти, облікова модель.

Semenyshena N.

IMPACT OF GLOBALIZATION ON DEVELOPMENT OF ACCOUNTING INSTITUTE IN UKRAINE

The publication focuses on the definitions, scope and nature of the concept of "globalization" in the context of its basic, basic categories - fragmentation and homogenization. The problems of the features of globalization processes in space and their influence on the development of the institution of accounting. Given the levels and characteristics of accounting systems, grounded predictors of neoparadigmy accounting.

Keywords: institution, globalization, accounting, international standards, the accounting model.

Семенишена Н.В.

ВЛИЯНИЕ ГЛОБАЛИЗАЦИОННЫХ ПРОЦЕССОВ НА РАЗВИТИЕ ИНСТИТУТА БУХГАЛТЕРСКОГО УЧЕТА В УКРАИНЕ

В публикации акцентировано внимание на дефинициях, содержании и сущности понятия «глобализация» в контексте его основных, базовых категорий - фрагментации и гомогенизации. Рассмотрены вопросы особенностей глобализационных процессов в мировом пространстве и их влияние на развитие института бухгалтерского учета. Приведены уровни и особенности учетных систем, обоснованы предпосылки возникновения неопарадигмы учета.

Ключевые слова: институт, глобализация, бухгалтерский учет, международные стандарты, учетная модель.

Семенишена Н.В.

Постанова проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Дослідження інституційних процесів у обліку в умовах глобалізації здійснюється на стику декількох суміжних наук. Глобалізація процесів, на думку Голубничої Г.П. [1], «якісно змінює мету, предмет, об'єкти, функції та метод бухгалтерського обліку. ...Факти свідчать, що відбуваються суттєві зміни в бухгалтерському обліку як галузі знань, як практичній діяльності та як галузі освіти в процесі становлення глобальної системи бухгалтерського обліку, яка повинна бути адекватною глобалізаційним процесам у світовій економіці».

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідженню питань розвитку бухгалтерського обліку та питань глобалізації присвячено велику кількість праць як зарубіжних, так і сучасних вчених-економістів та бухгалтерів, зокрема Ф.Ф. Бутинця, С.Ф.Голова, В.М.Жука, Г.Г. Кірейцева, О.П.Петрука, М.С. Пушкаря, Н.М. Малюги, П.Т. Саблука та інших.

Окрім того, вивченню цих питань присвячено численні праці й зарубіжних вчених, як то : Д. Уїтні, Е. Дженкінса, Б. Лева, С.А. Діпіазі та Р.Д. Екклза, Т. Уотсон та Д. Пітт-Уотсона, П. Міллера та інших.

Проблеми якості облікової інформації в сучасних умовах в контексті глобального бухгалтерського обліку і відповідних йому процесів гармонізації, конвергенції, стандартизації та уніфікації розглянуто Головом С.Ф. у монографії «Бухгалтерський облік в Україні: аналіз стану та перспективи розвитку» [2]. Автором проаналізовано шляхи розвитку фінансової звітності в процесі становлення багатоцільової системи глобального обліку, метою якого є задоволення інформаційних потреб різних користувачів. В інших працях Голова С. і Костюченко В. розглядаються теоретичні та практичні питання формування та розкриття інформації, що міститься у фінансовій звітності [3,6].

Швець В.Г. всебічно досліджує теорію бухгалтерського обліку, методологію наукових досліджень сучасного бухгалтерського обліку та обліково-аналітичне забезпечення прийняття рішень в процесі управління підприємством [4]. Ці дослідження проводяться автором одночасно у трьох ракурсах: теоретико-методологічному, практичному та освітянському. Теоретичне та практичне значення для розв'язання сучасних проблем обліково-аналітичного інформаційного забезпечення діяльності суб'єктів господарювання мають концептуальні положення колективної монографії «Методологія наукових досліджень в парадигмі синергетики» [5]. Енциклопедичною за своїм змістом та практичним значенням щодо

дослідження особливостей адаптації законодавства України з бухгалтерського обліку, звітності і аудиту до вимог ЄС є колективна монографія «Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України» [6].

Отже, розгляд питань впливу процесів глобалізації як на національну економіку, так і на ефективність розвитку інституту бухгалтерського обліку в Україні, а також результатів та наслідків даного впливу є актуальним.

Цілі статті. Метою публікації є вивчення питань, пов'язаних з впливом глобалізації економіки на розвиток інституту бухгалтерського обліку, зокрема визначення рівня впливу глобалізації на розвиток останнього, а також результатів та наслідків даного впливу.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. В стратегії застосування міжнародних стандартів фінансової звітності чітко визначено, що процес глобалізації світової економіки, посилення захисту прав інвесторів та забезпечення прозорості функціонування міжнародних ринків капіталу зумовив нові підходи до удосконалення методології розкриття економічної інформації про результати діяльності суб'єктів господарювання, насамперед емітентів цінних паперів міжнародних фінансових ринків.

Глобалізація – це неминучий (об'єктивний) соціально-економічний процес, який не знищує, а трансформує національні особливості на весь світ.

Поняття «глобалізація» стало одним з ключових слів сучасності. Одні вважають його наслідком «суміші геостратегічних землетрусів і соціальних, економічних, технологічних, культурних та етнічних факторів» (А. Кінг та Б. Шнайдер), інші роблять наголос на потенційних і реальних можливостях інформаційних технологій реструктурувати суспільство (Х. Моулана), окремі науковці уявляють майбутній світ у вигляді «глобального села», де інформаційне повідомлення глибоко детермінується мас-медіа (М. Маклюєн).

Окремі науковці вважають, що категорія «глобалізація» була введена в 1981 р. американським соціологом Дж. Макліном, який призивав усіх «...зрозуміти історичний процес посилення глобалізації соціальних відносин і дати йому пояснення» [цит по: 7, с. 80].

На протигагу попередникам, деякі економісти пов'язують виникнення цього поняття з іменем американського соціолога Р.Робертсона, що використовував його в 1983 р. у назві однієї зі своїх праць, а в 1992 р. розробив основи концепції глобалізації в спеціальній

книзі [цит. по : 8, с. 13]. На початку 1990-х рр. це слово стало вживатися повсюдно. По оцінках Всесвітнього Банку вже в 1995 р. більш 90% населення земної кулі було залучене в процеси глобалізації [9, с. 60].

У широкому розумінні глобалізація - формування єдності людства - почалася вже давно, зі становленням капіталізму. Фахівці діляться на тих, хто вважає глобалізацію процесом, що почався із часів капіталізму (глобалізація сучасної епохи), і тих, хто розуміє під нею зовсім новий процес подолання національно-державних кордонів у сфері економіки, інформації й, потенційно, в інших галузях.

У загальнофілософському розумінні глобалізація розглядається як нова ера в розвитку людської цивілізації.

На думку Чижевської Л.В. «основними елементами сучасного глобального ринку є реалізація політики провідних суб'єктів світової економіки, до яких належать транснаціональні корпорації (ТНК), а також прийняття формальних норм (Інкотермс, угоди ВТО, МСФЗ, ІСО), які супроводжують їх діяльність [10].

Натиск ТНК здійснює особливий вплив на бухгалтерську професію, яка перетворюється в обслуговуючий сектор глобальної економіки. Це проявляється в тенденції до конвергенції національних стандартів бухгалтерського обліку з міжнародними внаслідок знищення територіальних меж при здійсненні інвестицій.

Існують відмінності між терміном «глобалізація» і процесом глобалізації. Центральними категоріями для пізнання глобалізації є фрагментація й гомогенізація. Фрагментація й гомогенізація - дві взаємозалежні частини одного процесу, їхня рівнозначність лише сьогодні починає усвідомлюватись. Колись «фрагментація» сприймалася лише як щось, що несе загрозу засадам суспільства. З іншого боку, на сьогодні з'явилася нова небезпека – зведення змісту глобалізації до перебільшення ролі гомогенізуючих факторів, насправді, глобус - розділений мир, цей факт часто випускають із виду, поспішаючи прийняти глобалізацію в якості нового основного процесу соціетальних трансформацій.

Глобалізація й фрагментація - це одночасні тенденції, властиві глобальним зрушенням і призначені для розуміння тенденцій, які можна поширити лише на окремі інститути в деяких суспільствах, але не на всі їх інститути, у яких подібні зрушення можуть зустрічатися із суворим неприйняттям або з випадковими опорами.

Для обліку глобалізація - це об'єднання, уніфікація міжнародних бухгалтерських стандартів, ліквідація тих суперечностей, що існують на даний момент між національними стандартами та міжнародними.

Розвиток світогосподарських відносин в рамках глобалізації став

одним з об'єктивних умов істотних змін як у вітчизняній системі бухгалтерського обліку і звітності, так і в облікових системах практично всіх країн. Причому віддзеркалення сучасних міжнародних процесів в національних облікових системах являє складні, багато в чому поки що не розв'язані проблеми.

Динамізм інформаційної економіки, інтеграційні процеси, пов'язані з виникненням світового ринку капіталу, гармонізація та конвергенція облікових систем неминуче сприяють створенню нової облікового парадигми. Принаймні, необхідна різноманітність теоретичних і дослідницьких підходів до вивчення глобальних процесів. Відповідно, вибудовуються погляди на зміну парадигм в обліку. Існує думка, що зміни неминучі, але не радикальні.

Виникнення глобалізованих фінансових ринків в 1970-і рр. для розвинених країн і в 1980-і рр. для країн, що розвиваються призвело до того, що національні моделі системи бухгалтерського обліку та звітності стали розглядатися як такі, що не завжди забезпечують відображення світогосподарських явищ [11, с. 51]. Як вказують Б.Нідлз, Х.Андерсон, Д.Колдуелл: «Деякі проблеми виникають тому, що бухгалтерський облік розвивався в різних країнах різними шляхами ... Все це ускладнює діяльність компаній за кордоном» [12, с. 407].

Вітчизняний вчений проф. Кірейцев Г.Г. зазначає : «Правильне розуміння причин виникнення та ролі глобалізації в процесах суспільного економічного відтворення важливо тому, що воно сприятиме обґрунтуванню підходу щодо вибору концепції та розробки моделей розвитку економіки, раціональній побудові механізмів реалізації положень таких концепцій, включаючи ринкові механізми управління на всіх ієрархічних рівнях, а також оновленню на цій основі національних систем бухгалтерського обліку» [13, с. 37].

Неадекватність існуючої системи бухгалтерського обліку і фінансової звітності сучасним потребам суспільства зумовили пошук інших концепцій і моделей звітності.

На думку російського вченого Д. Панкова «розвиток теорії, методології, методики і організації системного бухгалтерського обліку відбувалися з відставанням від темпів глобалізації та не гармонували з новими структурами економічних інтересів. Облікові технології, як і раніше, налаштовані на відстоювання, насамперед інтересів власників підприємств на шкоду іншим зацікавленим сторонам [14, с. 164-165].

Аналіз публікацій з цієї проблеми за останні п'ятнадцять років дає можливість виділити такі пропозиції та рекомендації: 1. Звіт Дженкінса. 2. Застереження Уїтні. 3. Компанія майбутнього. 4. Річний звіт XXI-го

століття. 5. Переворот у звітності про акціонерну вартість. 6. Динаміка вартості. 7. Глобальна ініціатива щодо звітності. 8. Рекомендації Брукінгського інституту та дослідження Б. Лева. 9. Звітність про вартість. 10. Принципи Гермеса. 11. Якісна фінансова звітність. 12. Модель всеохоплюючої звітності бізнесу [2].

В сучасних умовах розвитку інституційного середовища в якості об'єкту обліку виступає інтелектуальна власність, оформлена через правові інститути, яка має умовну товарну форму за допомогою правоволодіння та не підлягає відчуженню у повній відповідності з ринковими законами, адже відчужуються не результати творчості, а права на їх використання.

На думку Голубничої Г.П., «поступово на рівні глобальної діяльності формується якісно нова функція бухгалтерського обліку – «обліково-аналітичне забезпечення бізнесової діяльності», як інтегральна форма реалізації інформаційної та аналітичної функцій бухгалтерського обліку з метою відтворення процесів глобального бізнесу. У системі суспільного розподілу праці обліково-аналітичне забезпечення поступово стає окремою індустрією, об'єднуючи ті конкретні види інтелектуальної праці, зміст яких поєднує функції бухгалтерського обліку (інформаційну, аналітичну)» [1].

Різні моделі утворюють різні межі якості та повноти інформації про існуючі взаємозв'язки і взаємовідносини в процесі господарювання. Але кожна облікова інформаційна модель містить і тим самим встановлює межу кількості (обсягу) та якості елементів відповідної обліково-аналітичної системи та їхніх взаємозв'язків. У свою чергу, застосування єдиних принципів бухгалтерського обліку та фінансової звітності дає можливість встановити єдині для всіх облікових моделей критерії як формування, так і розкриття облікової інформації в процесі здійснення глобальної діяльності бізнесу.

Тобто, за допомогою такого інструмента дослідження, як принципи, встановлюються єдині критерії визначення межі якісних і кількісних характеристик обліково-аналітичної інформації. Тому у наукових дослідженнях обліку та звітності на початку ХХІ-ого століття інформаційні моделі бухгалтерського обліку і фінансової звітності стають важливим інструментом розвитку теорії й практики.

Висновки. Розвиток світогосподарських відносин у рамках глобалізації став одним з об'єктивних умов істотних змін як в національній системі бухгалтерського обліку та звітності, так і в облікових системах практично всіх країн. Причому відображення сучасних міжнародних процесів у національних облікових системах являє складні, багато в чому поки ще не вирішені проблеми.

Глобалізація економічних процесів, динамізм світового фінансового

ринку, мобільність товарів, капіталів і робочої сили, збільшення частки інтелектуальної праці, трансформація умов виробництва, впровадження новітніх технологій здійснюють безпосередній вплив на концепції, складові основи теорії формування обліку та звітності, в частині обґрунтування нових облікових об'єктів, а також методи реєстрації та відображення господарської діяльності.

Поділяємо думку окремих науковців, що в подальшому набиратимуть оберти процеси регіональної інтеграції, що мають глибоке коріння. Країни, що входять в регіональні угруповання, близькі територіально, історично, практично не мають мовних бар'єрів, традиційно економічно взаємопов'язані. Формування регіональних угруповань зміцнює торгівельні зв'язки, сприяє прискоренню економічного зростання в країнах-учасниках.

1. Голубничка Г.П. Удосконалення обліково-аналітичного забезпечення суспільних потреб в умовах глобалізації бізнесу [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://archive.nbuv.gov.ua/portal/natural/NVUU/Ekon/2010_29_1/statti/48.htm. — Заголовок з екрану.
2. Голов, С.Ф. Бухгалтерський облік в Україні : аналіз стану та перспективи розвитку: Монографія. - К.: Центр учбової літератури, 2007. — 522 с.
3. Голов С. Гармонізація бухгалтерського обліку відповідно до плану дій Україна ЄС / С. Голов // Бухгалтерський облік і аудит. — 2005. — № 2. — С. 7–16.
4. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: [підручник] / Швець В.Г. — К.: Знання, 2004. — 447 с.
5. Методологія наукових досліджень у парадигмі синергетики : монографія / Є.І. Ходаківський, В.К. Данилко, Ю.С. Цаль-Цалко // Вісник ЖДТУ та Житомирського державного технологічного університету, Житомирського обласного об'єднання громадської організації «Спілка економістів України». – Житомир : Вид-во «Рута», 2009. – 332 с. [12].
6. Регулювання у сфері бухгалтерського обліку та аудиту в ЄС та перспективи адаптації законодавства України / За ред. С. Голова.- К.: Арт-Медіа, 2005. — 584 с.
7. Нищенко Н.П. Гармонізація бухгалтерського обліку та фінансової звітності України з міжнародними стандартами. : дис. ... канд. наук: 08.00.09 / Нищенко Людмила Петрівна. — Київ, 2008. — 283 с.
8. Петрук О.П. Розвиток національної системи бухгалтерського обліку в Україні: стратегія, гармонізація, регламентація : дис. ... д-ра екон. наук: 08.06.04 / Петрук Олександр Михайлович. — Житомир, 2006. — 358 с.
9. Шелковникова О. В. Поглиблення інтеграційних можливостей обліку в управлінні формуванням витрат підприємств водопровідно-каналізаційного господарства: дис. ... канд. екон. наук: 08.06.04 / Шелковникова Олена Василівна. — Львів, 2005. — 473 с.
10. Чижевська, Л.В. Глобалізація і бухгалтерська професія [Електронний ресурс]. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15.PNR_2007/Economics/21987.doc.htm. — Заголовок з екрану.
11. Чибриков, Г.Г. Глобализация и ее формы // Вестник Московского университета. — Серия 6 : Экономика. — 2006. — № 4. — С. 44–58.

12. Нидлз Б., Андерсон Х., Колдуэлл Д. Принципы бухгалтерского учета [Текст] / Б.Нидлз, Х.Андерсон, Д.Колдуэлл : Пер. с англ. / Под ред. Я.В. Соколова. — 2-е изд., стереотип. — М.: Финансы и статистика, 2004. — 496 с.: ил. — (Серия по бухгалтерскому учету и аудиту).
13. Кирейцев, Г.Г. Глобализация экономики и унификация методологии бухгалтерского учета: [научный доклад] / Г.Г. Кирейцев. [изд. 2-е, перераб. и доп.]. — Житомир: ЖГТУ, 2008. — 76 с.
14. Панков Д. Проблемы развития финансового учета в условиях глобализации // Accounting & Audit System Integration into European Union Area. New challenges and opportunities : The Papers of International Conference, 6-7th October, 2005. — С. 164-168.